

Biskop Atle Sommerfeldt:

Død i påskens kontekst

Tale ved åpningen av utstillingen EXITUS

F15, Jeløy, 8.april 2017

La meg først for takke for invitasjonen til å åpne denne viktige utstillingen. Den er viktig fordi vi i vår kulturkrets nå opplever at døden som en personlig hendelse fortrenses i det offentlige rom. Når en person dør, omtales det som «å ha gått bort». Det frarøver oss en realistisk relasjon til døden i dens mange ulike fasetter, både som selvvalgt, påført og «mett av dage». En grunn til denne fortrenghing kan vel være at døden er, som det heter hos apostelen Paulus, vår siste fiende som vi i siste instans ikke kan kontrollere, selv ikke den selvpåførte som ikke minst denne utstillingen gir oss flere eksempler på. Også den utløses av hendelser og oppfatninger av hendelser i personers liv og omgivelse de ikke har kontroll med.

Når utstillingen åpnes lørdag før palmesøndag, løftes det frem at døden er sterkt tilstede i den jødisk-kristne kulturarv. Påske feires med grunnlag i det jødiske exodus – utferden fra slavekår og død i Egypt – og de dramatiske dagene i Jerusalem som Jesus gjennomgikk og disiplene observerte. Jesu død i all sin brutalitet, har vært og er et gjennomgangstema i kristen kunst i alle kunstarter. I svært mange kirkerom er derfor døden markert tilstede i ritualene og ved fremstillinger av Jesu død. I disse rommene er ikke døden fortrenget, men omtalt og tilstede.

I den kristne tradisjonen er dødens tilstedeværelse i vår virkelighet ikke begrenset til dødsøyeblikket for det enkelte menneske. Døden er tilstede som krefter, aktører og hendelser som bryter ned mennesket og skaperverk. Et av dødskreftenes fremste uttrykk kan vi hente fra årets store jublant, Martin Luther. Det er som kjent 500 år i år siden reformasjonen begynte ved de berømmelige tesene om avlatshandelen. De handler som kjent om hvordan mennesket skal forholde seg til døden og dens konsekvenser.

Luther sier at menneskets ur-allianse med dødskreftene uttrykkes ved vår innkrøket i oss selv. Den åpne hånden skaperen har utrustet oss med blir en lukket hånd mot andre og utvikles raskt til en knyttneve til bruk i forsvar for egne interesser på bekostning av mennesker og skaperverk. Mens skapelsens liv betyr fellesskap, er innkrøket i oss selv dødens fundamentale ensomhet. Åpningsmusikken vi nettopp hørte minnet oss på hvordan Europa lukker seg mot mennesker på flukt der døden innhenter alt for mange av dem i vår moderne vollgrav – også kalt Middelhavet. I stedet for å velge livets og fellesskapets åpne hånd til liv og felles håp, velger Europa innkrøking i oss selv med ensomhet og død for de andre.

Jeg er enig i at det tyske «trauerarbeit» som kurator påpekte, er en meget god betegnelse på vår prosess i møte med dødens virkelighet i oss og rundt oss. Vi lever i et kontinuerlig sorgarbeid over tapene vi lider og kontrollen vi ikke har over livets begynnelse og slutt. Forsøkene på selv å kontrollere døden som denne utstillingen har flere eksempler på, uttrykker svært tydelig hvordan også den selvvalgte døden er slutten på et sorgarbeid som ikke fant livets nye mulighet.

Denne utstillingen er en pasjonsutstilling. Pasjonens klassiske form avsluttes med Jesu død. Også denne utstillingen avsluttes derfor ved døden virkelighet og gir ingen antydning om døden som inngang til lengslenes hjemsted. Jeg er glad for å kunne feire påske i tillitt til at første påskedag kommer for hver og en av oss og for hele skaperverket.